

MICHAEL RIEßLER (BERLIN)

SAMISKT OCH FINSKT SUBSTRAT I
NORDSKANDINAVISKA DIALEKTER

1 INLEDNING

De så kallade samisk-norska dialekterna¹ i Troms och Finnmark, samt det svenska språket av de assimilerade samerna kännetecknas av en rad fonologiska, prosodiska, syntaktiska, morfologiska och lexikaliska drag som härstammar från ett samiskt substrat (jfr. t. ex. Jahr 1997, 943–944; 1982: 313–316; Dahlstedt 1950, 1; Wallström 1943, 23–27). Med substrat menas interferenser på grund av fel vid inläringen av det nya modersmålet – alltså norska respektive svenska – under språkbytesprocessen. Med andra ord: De före detta samisktalande ”bryter“ i sitt nya modersmål. Talarna fortsätter att använda sina samiska ord- och satsintonationsmönster och de samiska ljud som avviker från norskan och svenskan. Samiska syntaktiska regler används också. Därtill förekommer också morfologiska och lexikaliska interferenser.

De finskpåverkade östsvenska och nordsvenska dialekterna samt dialekterna av de assimilerade kväner i Nordnorge uppvisar ofta liknande, om inte samma kännetecken, gällande speciellt prosodi, syntax och morfologi. I trespråkiga områden där finnarnas och samernas språkbyte äger rum samtidigt är det emellertid svårt att skilja mellan kännetecken som härstammar från ett samiskt eller finskt substrat (jfr. t. ex. Bull et al. 1986; Nilsen 1998).

2 ”SÄRDRAG“ I NORDSKANDINAVISK MORFOSYNTAX

Både den suffigerade adjektivartikeln (*gamla/gamlen* istället för sv. *den gamla/den gamle*) och adjektivinkorporeringen (*storälgen* istället för sv. *den stora älgen*) i nordnorska och nordsvenska dialekter kan vara resultat av samisk-skandinavisk språkkontakt (Rießler 2000). Dessa två fenomen kan kanske betraktas i sammanhang med andra morfosyntaktiska ”särdrag“ i de nord-skandinaviska dialekterna.

Jag tror även att den så kallade partitiva artikeln, som kännetecknar i stort sätt samma dialektområde, är resultatet av finsk och/eller samisk påverkan (jfr. Rießler, kommande). Den funktionella överensstämmelsen mellan bruket av finskt partitivkasus och bruket av partitiv artikel i dialekterna är iögonfallande. Den partitiva artikeln förekommer också i det östsvenska dialektområdet – alltså

¹ Term av Jahr (1982, 1997).

utanför kontaktområdet med samiskan. På grund av detta och det faktum att partitiv inte förekommer i nutida samiskan kunde jag till en början inte bringa detta fenomen i ett sammanhang med de andra två nordliga språkkontaktfenomenen suffigerad adjektivartikel och adjektivinkorporering. De två sistnämnda sprider sig framför allt över det historiska språkkontaktområdet med samiskan, d. v. s. över Mellan- och Nordskandinavien. Jag är dock medveten om att antagandet att påverkan i det ena fallet är finsk och i det andra samisk skulle försvaga min argumentation betydligt.

I det följande kommer jag därför att ta upp min hypotes om samisk och/eller finsk påverkan igen. Jag vill visa att språkbytet både från samiskan och finskan till norska/svenska kan förklara den komplexa omstruktureringen i nordskandinavisk morfosyntax.

3 DEN NORDSKANDINAVISKA PARTITIVA ARTIKELN

Termen *partitiv artikel* präglades av Delsing (1993, 50; jfr. Delsing 1996, 29) på grund av den funktionella likheten med den så kallade partitiva artikeln i romanska språk. Även om det inte handlar om en bestämd form är den partitiva artikeln identisk med den (bestämda) suffigerade artikeln i norskan och svenskan. Partitiv artikel används istället för så kallad *naken form*. Som exemplen nedan visar får alla substantiv som betecknar icke-räkningsbara individua samt pluralis- och singularisformer som betecknar en obegränsad (eller likgiltig) mängd partitiv artikel.

Partitiv artikel förekommer framför allt i konstruktioner som motsvarar standardspråkens så kallade *nakna objekt* respektive *nakna rektion*, som i typ (1). I existentialkonstruktioner (2) är partitiv artikel obligatorisk. I flera dialekter nyttjas partitiv artikel även efter kvantifikatorer respektive kvantificerande fraser, d. v. s. räkneord, oböjda pronomina såsom *mycket*, *något* med mera (3). Partitiv artikel förekommer också i predikativa konstruktioner (4).

- (1) *Jag dricker mjölken.*²
'Jag dricker mjölk.'
- (2) *Det finns mjölken. (på bordet)*
'Det finns mjölk.'
- (3a) *mycket mjölken*
'mycket mjölk'
- (3b) *två påsarna*
'två påsar'
- (4) *Det är mjölken.*
'Det (här) är mjölk.'

² Mina Exempel är konstruerade. En utförligare framställning med fler exempel ges i Rießler (kommer 2002); se även Delsing (1996) som detaljerat redovisar bruket av partitiv artikel i de olika dialekterna.

(5) *Mjölken är god.*

'Mjölk är gott.'

I den nordliga delen av dialektområdet används partitiv artikel vid alla substantiv som har *naken form* i standardspråken. I några av dessa dialekter brukas den även efter kvantifikatorer. I det sydliga dialektområdet förekommer partitiv artikel däremot enbart i generiska nominalfraser (Delsing 1996, 32, karta 1).

3.1 PARTITIV I FINSKAN

Bruket av partitiv artikel som jag skissade ovan överensstämmer relativt bra med reglerna som beskrivs för användning av finskt partitivkasus. I en finsk grammatik för svenskar ges följande regel: "partitiv motsvarar oftast artikellöshet i svenskan, d. v. s. former som 'vatten, jord, ljus, kärlek, stolar, människor'" (Karlsson 1995, 92). I finska grammatikor säges partitiv ofta beteckna en obestämd mängd av delbara föremål. Det handlar alltså just om dessa artikellösa fraser i norskan och svenskan som uppvisar partitiv artikel i dialekterna.

Finskt partitiv används som kasus för subjekt och objekt samt i predikativum. I kvantitetsuttryck är partitiv obligatoriskt. Partitiv som objektkasus betecknar en obestämd mängd (6a) eller en irresultativ handling (6b³). Som subjektskasus står partitiv framför allt i existentialkonstruktioner (7). Ett substantivpredikativum står i partitiv om det betecknar *ämne, grupp, art* i obestämd mängd (8). Inte minst står partitiv efter kvantifierande fraser, till exempel efter räkneord (från och med 'två') och efter oböjda pronomina (9). Generiska nominalfraser står som regel inte i partitiv, även om partitivformer kan förekomma (10).⁴

(6a) *Silja juo maitoa.PART*

'Silja dricker mjölk.'

(jfr. *Silja juo maidon.ACK*

'Silja dricker mjölken/en mjölk.')

(6b) *Hän ajaa autoa.PART*

'Han kör bil.'

(jfr. *Hän ajaa auton.ACK talliin*

'Han kör in bilen i garage.t')

(7) *Purkissa on leipää.PART*

'Det finns bröd i burken.'

(jfr. *leipä.NOM on purkissa* 'Brödet är i burken.')

³ Även de så kallade känslöverbena som t. ex. *rakastaa* 'älska', *pelätä* 'furchten' styr partitiv. De betecknar handlingar som inte leder till ett resultat.

⁴ Dessutom kräver även vissa pre- och postpositioner ett partitivsubjekt, och partitiv (istället för ackusativ) är det obligatoriska objektskasus i negerade satser. I dessa två fall råder ingen överensstämmelse mellan bruket av partitiv i finska och bruket av partitiv artikel i dialekterna.

- (8a) *Oletteko ruotsalaisia*.PL.PART
'Är ni svenskar?'
- (8b) *Aika on rahaa*.PART
'Tid är pengar.'
- (8c) *Tämä on punaviiniä*.PART
'Detta är rödvin.'
(jfr. *Tämä on viini!*
'Detta är vinet!')
- (9a) *palanen kalaa*.PART
'en bit fisk.'
- (9b) *kuppi teetä*.PART
'en kopp te.'
- (9c) *kaksi tyttöä*.PART
'två flickor'
- (9d) *paljon ihmisiä*.PL.PART
'många människor' ('mycket folk')
- (10a) *Venäjä lukee hyvin vähän suomalaisia*.PL.PART
'Russisch studieren sehr wenige Finnen.'
- (10b) *Kielenopettajia*.PL.PART *sai luonamme työtä*.
'Sprachlehrer erhielten⁵ bei uns Arbeit.' (Fromm 1982, 162)

3.2 SAMMANHANG MELLAN PARTITIV ARTIKEL OCH PARTITIVKASUS

Exemplen ovan visar en relativt god överensstämmelse mellan bruket av partitiv i finskan och bruket av partitiv artikel i de nordskandinaviska dialekterna. Vad som strider mot en förklaring som kontaktfenomen är först och främst att den partitiva artikeln sammanfaller med den bestämda formen av artikeln. Finskan har däremot ingen artikel alls. Partitiv är här ett kasus. Oppositionen *definit* vs. *indefinit* (som inte grammatikaliserades i finskan men väl i de germanska språken) jämförs dessutom traditionellt med oppositionen mellan de två objektskasus ackusativ vs. partitiv i finskan.

En del saker kan dock visas. Varken partitiv artikel i dialekterna eller partitiv i finskan kan förknippas med speciesoppositionen. Som Nikula (1997; 1991) visar står nominalfrasen med referentiell funktion som regel i bestämd form i dialekterna: "Den grundläggande funktionen hos fria eller bundna artikelmorfem i dialekterna är ett ange referentialitet eller att ange att substantivet eller

⁵ I källan översätts verbet (*sai*) fel med presens.

nominalfrasen är argument i den semantiska strukturen“ (Nikula 1997, 212). Bestämd species kan inte uttryckas med hjälp av den bestämda artikeln – såsom i det norska och svenska standardspråket – utan den bestämda artikeln i dialekterna har enbart referensiell funktion. Det vill säga att den bestämda artikeln funktion är att etablera en relation till en referent; varmed den övertar både funktionen av den obestämda och av den bestämda artikeln i standardspråken. Formen med bestämd suffigerad artikel uppträder därmed både i nominalfraser med bestämd och obestämd referens. Nominalfrasens bestämdhetsgrad – d. v. s. speciesoppositionen – kan formellt bara uttryckas med hjälp av de fria artikel-morfemen respektive andra determinatorer (som pronomen, räkneord m. m.) Hos former med bestämd suffigerad artikel (formellt men inte semantiskt markerade som ”bestämd“) kan bestämdhetsgraden bara härledas i kontexten.

(11) *Jag dricker *mjölk/mjölken*

(a) 'Jag dricker mjölk'

(b) 'Jag dricker mjölken'

Oppositionen *ackusativ* vs. *partitiv* som objektkasus i finskan jämställs ofta med den semantiska skillnaden *resultativ* vs. *irresultativ* – alltså med aspektbetydelsen – och med speciesopposition *definit* vs. *indefinit*. Partitiv kan emellertid inte på detta enkla sätt förknippas med indefinitet eftersom det inte förekommer uteslutande i indefinita fraser – för att markera oavslutad handling kommer partitiv, inte ackusativ, även i definitiva fraser (12). Likaså det motsatta: En indefinit nominalfras står inte obligatoriskt i partitiv, såsom efter den indefinita kvantifikatorn ”några“ (13) (jfr. Vainikka & Maling 1996).

(12a) *Hän osti kirjan.ACK*

'Han/Hon köpte en bok/boken'

(12b) *Hän osti kirjaa.PART*

'Hon/Han köpte en bok/boken' (egtl. 'höll på att köpa')

(13) *Seija oli tavannut jonkan.ACK mielenkiintoisten.ACK taiteilijan.ACK*

'Seija had met an (lit. 'some') interesting artists'

(Vainikka & Maling 1996, 187)

Raible (1976, 67–70) framhäver att oppositionen *notiviskt bestämd* vs. *notiviskt obestämd* (d. v. s. *förutnämnd* vs. *icke-förutnämnd*, jfr. *tema* vs. *rema*) som med den bestämda respektive obestämda artikeln har fått en grammatisk realisation i de germanska språken, men att detta spelar mindre roll i finskan (jfr. även Fromm 1982, 168). Raible framhäver att ”die Kennzeichnung notivischer Bestimmtheit/-Unbestimmtheit [ist] ein im Finnischen durchaus seltenes Ereignis“ (Raible 1976, 67).

Eftersom varken partitiv i finskan eller partitiv artikel i dialekterna förknippas med speciesoppositionen tror jag att båda kan sammanställas.

Partitiv måste dessutom anses vara det semantiskt omarkerade kasus i finskan (Vainikka & Maling 1996 193–195). Partitiv beskrivs traditionellt såsom något

”speciellt“.⁶ Ackusativens förekomst i finskan är semantiskt betingad och förknippad med en handlings resultativitet. Partitiv kan följaktligen ha betecknats som ”’elsewhere’ case“ i finskan – liksom ackusativ i de germanska språken (ibid. 193). Det är därför inte alls uteslutet att det finska partitivkasus kan reinterpreteras som den bestämda formen med suffigerad artikel.

3.3 PARTITIV I SAMISKAN

Partitivkasus var ett levande kasus även i alla samiskan dialekter, även om det idag förekommer enbart i östsamiskan (jfr. t. ex. Tauli 1966, 19; Sammallahti 1998, 70). I kildinsamiskan förekommer partitiv efter räkneord (från och med ’sju’) samt efter andra kvantifikatorer som *mycket*, *många* med flera, jfr.

(14a) *k’iž’em paŋtseddε*.PART

’sju vargar’

(14b) *Nareddε*.PART *l’ai čofta jenne*

’Folkslag fanns det väldigt många.’

(14c) *Jenne olmεddε*.PART *porr d’iv*

’Många människor åt Div [ett mytologiskt väsen].’

(Kert 1971, 162; min övers.)

Liksom i finskan brukas partitiv i östsamiskan i komparationer som kasus för det substantiv som man jämför med.

(15) a) *лАštš ár’a kumprεddε*.PART

’En grankotte är större än en svamp.’

b) *Талл šár’a paŋtseddε*.PART

’En björn är större än en varg.’

(Kert 1971, 162; min övers.)

Förutom i nutida östsamiskan förekommer partitiv som reguljärt kasus i äldre ume- och sydsamiska texter (jfr. Sammallahti 1998, 70; Larsson 1981). Bruket av partitiv påminner i dessa dialekter starkt om nutida finskan, jfr. till exempel det partitivliknande objektet hos verbet ’leta’.

(16) *Herodes kalga utzedh maanadh*.PART

’H. wird das Kind suchen.’

(Larsson 1981, 425)

Exemplen ur de äldre samiska texterna visar att samiskt partitiv såsom källa för utvecklingen av den partitiva artikeln i dialekterna inte bör uteslutas. Detta gäller

⁶ Ett särskilt kännetecken är faktiskt nödvändigt eftersom objektet kräver ackusativ. Ackusativ är framför allt förknippad med verbets resultativa aspektbetydelse. Vid en irresultativ handling måste frasen stå i partitiv. I negerade meningar är partitiv obligatoriskt. Dessutom styr prepositioner vanligen partitiv och inte ackusativ. Partitiv förekommer slutligen även efter kvantifikatorer där ackusativ inte är möjlig.

även om partitiv idag har försvunnit ur det samiska språket i kontaktområdet. Den partitiva artikeln förekommer förutom i de östsvenska dialekterna särskilt i södra Lappland och Västerbotten, d. v. s. i det sydliga samiska området där partitiv är historiskt belagt.

Det är också intressant att jämföra av partitivliknande subjektkonstruktioner i nutida samiska med motsvarande konstruktioner i de nordskandinaviska dialekterna, jfr.

- (17) nsa. *Gâl m̄ne lae gusâid*.PL.ACK
 'I have a lot of cows.' (Collinder, cit. Larsson 1981, 429)
 dial. *Där är många korna*.PL.DEF
 schw. *Där finns (det) många kor*.

4 SJÄLVSTÄNDIGA ADJEKTIV MED SUFFIGERAD ARTIKEL

I det nordliga dialektområdet där framförställd bestämd artikel saknas får adjektiv, liksom substantiv, bestämd suffigerad artikel.

- (18) (Degerfors) *kviken* mask., *kvika* fem., *kvike* neutr., *kviken* pl.
 (Åström 1893, 25)

När ett adjektiv används substantiviskt (så kallade självständiga adjektiv) får det den bestämda "substantivartikeln". Adjektiv i substantiviskt bruk kan därmed få alla *syntaktiska* och *morfologiska* substantiviska kännetecknen – helt i motsats till standardspråken där inte minst slutartikeln enbart är ett "substantiviskt" morfologiskt kännetecken och där adjektiv och substantiv likaså har skilda pluraländelser.

I dialekterna är inte bara det morfologiska kännetecknet *determinationsböjning* gemensamt för adjektiv och substantiv. I dessa dialekter, som bevarar kasussystemet helt eller delvis, passar de självständiga adjektiven till fullo in i substantivdeklinationen. De visar olika former för maskulina, feminina och neutra även i pluraldeklinationen, även om många former kan ha sammanfallit. Slutligen är det inte bara bestämda adjektiv det handlar om. Till skillnad från svenska eller norskan måste även obestämda självständiga adjektiv anses vara substantiverade i den mån att det finns en obestämd deklination – liksom för substantiv, jfr. följande exemplet för ett femininum i plural från Älvdalsmålet. Den bestämda artikeln är här ett flektiv för både adjektiv och substantiv:

- (19) nom. *gâmbLur* best. *gâmbel* obest.
 dat. *gâmbLum* best. *gâmbLum* obest.
 ack. *gâmbLur* best. *gâmbLer* obest. (Levander 1909, 45 och 53)

Den "nominala" deklinationen för både adjektiv och substantiv är därtill kännetecknen för samiskan eller finskan. Här finns heller ingen morfologisk och syntaktisk skillnad mellan substantiv och adjektiv. Den så kallade predikativa

adjektivformen i samiskan kan brukas som substantiv och böjs i så fall i alla kasus i singular och plural. Böjningsmönster och regler för konsonanternas stadieväxling är desamma för substantiv som för adjektiv.

(20a) *čáppa* (attr.) nom. sg.

'Snygg', 'En snygg/den snygga'

(20b) *Oainnátgo duon čábbá.ACK, maid son dál lea bargan?*

'Ser du den "penningen", hva har han gjort nå?' (Nickel 1990, 84)

5 ADJEKTIVINKORPORERING

I samma dialektområde där slutartikeln på adjektiv förekommer ersätts den bestämda konstruktionen med attributivt (svagt böjt) adjektiv plus bestämt substantiv av en adjektiv–nomen–sammansättning.

(21) *storälgen*

'den stora älgen'

Dessa konstruktioner liknar komposita av ett substantiv som huvud- och ett adjektiv som förled, som t. ex. sv. *storföretag*, *kortbyxor*, *rödfärg*. Eftersom de enbart karakteriseras som bestämda nominalfraser bör de inte analyseras lexikaliskt, utan som resultat av syntaktisk inkorporering (Sandström et al. 1994, Holmberg et al. 1996). Denna sammansättning ersätter således konstruktionen bestämt, svagböjt adjektiv i de dialekter som saknar framförställd adjektivartikel och svag adjektivböjning.

Sammansättningar med adjektivets form som förled är vanliga konstruktioner i samiskan.

(22) *unnâ-manna*

'little child' (Korhonen 1988, 54–55.)

Dessa sammansättningar tycks vara mycket produktiva. Samiskan skiljer sig därmed från finskan där adjektiv-nomen-sammansättningar är lexikaliserade, såsom i standardsvenskan (Holmberg et al. 1994, 95). Holmberg et al. (ibid.) påpekar att det olika strukturella valet som finskan och samiskan gör måste ses i sammanhang med den saknande kongruensen mellan substantiv och attributivt adjektiv i samiskan, jfr.

(23)	fi.	<i>valkoinen vene</i> (sg.)	nsa.	<i>vilges fanas</i> 'en vit båt'
		<i>valkoiset venet</i> (pl.)		<i>vilges fatnagat</i> 'vita båtar'

I samiska texter hittar man särskilt många adjektiv-nomen-sammansättningar som betecknar fasta egenskaper hos personer, som nsa. *Stuora-Biera* 'Store Per',

Unna-Biera 'Lille Per', *Nuorra-Biera* 'Unge Per'.⁷ Även de flesta samiska ortnamn är sammansättningar med ett attributivt adjektiv, t. ex. *Ráv'dujákka* 'röde-älv', *Ráv'dujáv'ri* 'röde-vatten', *Ráv'du-váráš* '(lille) Röde-fjäll' (Frette 1975, 110). Andra samiska exempel på sådana sammansättningar betecknar också mer eller mindre fasta (lexikaliserade) begrepp, som till exempel ssa. *stuoraajsuo* 'stor eld', *Stuoraattjie* 'Gudfadern' lit. storfadern, *Stuorebiënje* 'Karlavagnen' (lit. den store hunden), *stuorelökkie* 'hundra' (lit. 'den store tia') (Hasselbrink 1981–1985). I samiska texter är det ofta svårt att avgöra om det handlar om en sammansättning. Jfr. exemplen (24) som jag hittade i en lulesamisk text:

(24a) *de lä ak'ta unna bierdnatj de dat vuol'gá vuostak dåk, dat unna bär'dna*
'kleiner Bär [...] der kleine Bär'

(24b) *stuor bär'dna [...] dåt unna bierdnatj*
'großer Bär [...] der kleine Bär' (Grundström 1958, 41)

Efter adjektivet *unna* 'liten' står substantivet normalt i diminutivformen. Det gäller i regel dock inte sammansättningarna (jfr. Bartens 1989, 322; Nickel 1990, 338; Kintel 1991, 64).

(25a) nsa. *Unnamánná*

(25b) nsa. *Unna mánnáš*.DEM
'ett litet barn'

De icke-diminutiva formerna i (24) skulle i så fall vara sammansättningar fast de inte framträder som detta i transkriptionen av den inspelade texten. Men jag har även funnit entydiga icke-lexikaliserade exempel (med bindestreck) i samma källa, jfr.

(26) [...] *de lä gám bal-bároh, dál've-bároh* [...]
'alte Aase, Winter-Aase' (Grundström 1958, 41)

6 SPRÅKKONTAKT SOM FÖRKLARING

Jag tror att språkkontakt skulle kunna förklara de morfosyntaktiska "särdragen" i nordskandinaviskan. Jag antog att samisk inverkan har varit utlösaren till uppkomsten av en suffigerad adjektivartikel och adjektivinkorporering (Rießler 2000), men antagligen måste samiska och finska interferenser anföras som förklaring av den systematiska omstruktureringen som ledde till den unika strukturen i nordöstskandinavisk morfosyntax.

Den största geografiska spridningen uppvisar den partitiva artikeln som förekommer i de östsvenska dialekterna, i de (svenska och norska) dialekterna av de assimilerade finnarna i Nordsverige och Nordnorge samt i de övriga nord-

⁷ Sådana sammansatta namn förekommer också ofta i nordskandinaviska dialekter, jfr. *litj-pe*, *stor-pe*, *litj-kari*, *stor-kari*, *mitti-pe*, *mitti-kari* osv. i selbu-målet (Røset 1999, 41).

skandinaviska dialekterna. Den suffigerade adjektivartikeln och adjektivinkorporeringen sprider sig framför allt över dialekterna i södra och mellersta Norrland i Sverige samt Trøndelag i Norge, d. v. s. det historiska språkkontaktområdet med samiska.⁸ Utvecklingen som ledde till adjektivinkorporering och suffigering av adjektivartikeln ligger antagligen längre tillbaka i tiden. En viktig faktor är säkert att den sydliga innovationen som ledde till grammatikaliseringsen av den framförställda bestämda artikeln ur demonstrativpronomen (liknande i de västgermanska språken) aldrig nådde de nordöstskandinaviska dialekterna.

Bruket av den partitiva artikeln måste ha resulterat ur reinterpreteringen av finskt och/eller samiskt partitiv som den bestämda formen. Möjligen fanns det från början en tendens att ha en ”ändelse“ på de morfologiskt ommarkerade så kallade nakna formerna, liksom finskt partitiv. Det är förställbart att det mycket frekventa artikelmorfemet tjänade bra för detta. Partitivets semantik strider inte mot detta antagande eftersom finskt partitiv (samt partitivitet i allmänhet) inte kan förknippas med *indefinithet*.

Som följd av denna interferens etablerar sig slutligen regeln att alla referentiell bestämda nominalfraser markeras med suffigerad bestämd artikel.

(27a) dial. *Koen je klook*

'Kor är kloka.'

(Holmberg et al. 1996, 77)

(27b) dial. *Abbarn e go*

'Abborre är gott.'

(Delsing 1996, 31)

Semantiskt är också generiska subjekt som i (27) bestämda. En bestämd referent måste förutsättas, annars skulle talaren påstå något om en referent vars existens inte kan garanteras, vilket är pragmatiskt omöjligt. Detsamma gäller för genitivkonstruktioner samt för possessiva fraser. I dialekterna står även dessa fraser i bestämd form.

(28a) dial. *farfars huset*

(28b) sv. *farfars hus*

(29a) dial. *bilen min/min bilen*

(29b) sv. *bilen min/min bil*

(30a) dial. *Ja tala ve a Lisa/n Erik igår.*

(30b) sv. *Jag talade med Lisa/Erik igår.*

(Holmberg et al. 1996, 76-77)

De norska och svenska dialekterna, i vilka språkbyte äger rum idag, visar på ett bra sätt hur språkförändringen i nordskandinaviskan utlöstes. På flera ställen beskrivs de finskpåverkade svenska dialekterna i Tornedalen och de kvänsk- och samiskpåverkade dialekterna i Troms och Finnmark såsom kännetecknade av stor

⁸ Till viss del sammanfaller detta område även med skogsfinnarnas bosättningsområden. Skogsfinnarna är idag fullständigt assimilerade. Även här skulle alltså språkkontakt med finska komma i fråga.

morfologisk variation angående bruket av bestämd och obestämd form (jfr. Bull et al. 1986; Jahr 1997; 1982). I sin beskrivning av samernas norska språk i Lyngen hävdar Nesheim (1952) att ”mangelen på bestemt artikkel i samisk merkes som usikkerhet i bruken av den i norsk“ (ibid. 127). Nesheim framhäver att det finns en tendens att ”sette en pleonastisk bestemt artikkel hvor substantivet har et attribut, selv hvor dette attribut var den ubestemte artikkel“ (ibid.), jfr.:

(31a) *Kor mine tøflane e?*

(31b) *Kæm du e sin småguten?*

(31c) *Ikke va ho nåen pen damen heller.*

(31d) *en gammel nordlandsbåten*

(31e) *Du e bære en bukken (=klossmajor).*

(31f) *Før dør no fattigmannens einaste kua, før ho dør.* (Nesheim 1952, 127)

Distinktionen mellan bestämd och obestämd form är här upphävd och den bestämda formen övergeneraliseras. Jfr. liknande exempel från skibotnmålet där finsk och samisk påverkan kommer i fråga:

(32a) *en(n) knausen*

(32b) *en(n) anna kvitlia*

(32c) *lenge før mine dagan*

(32d) *Våres jenten snakke norsk.*

(32e) *Han hadde no sine namna.* (Bull et al. 1986, 68)

Pinomaa (1974, 105) talar om ”speciesfel“ i det svenska språket bland de assimilerade tornedalsfinnarna. Men hon hävdar också att det inte uppkommit ett klart system. Hennes informanter använder dessa ”fel“ inte genomgående utan har också motsvarande standardsvenska konstruktioner (ibid. 108). Samma mönster gäller nog inte bara för skibotnmålet (jfr. Bull et al. 1986, 70) utan för hela det aktuella kontaktområdet.

Variationen i bruket av bestämd och obestämd form måste anses ha varit det första steget till språkförändring i ett större nordöstskandinaviskt område där den partitiva artikeln utvecklades. Det är ett faktum att assimileringen av samer och finnar och därmed språkbytet till norska respektive svenska har skett här under de senaste århundradena. Samisk och finsk påverkan ger en möjlig förklaring för denna språkutveckling.

LITTERATUR

- Bartens, Hans-Hermann, 1989: *Lehrbuch der saamischen (lappischen) Sprache*. Hamburg.
- Bull, Tove; Hjulstad Junntila, Jorid; Pedersen, Aud Kirsti, 1986: „Nominalfrasen i skibotnmålet i Troms“. I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* Bd. 1–2. 60–71.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1950: *Det svenska vilhelminamålet. Språkgeografiska studier över ett norrländskt nybyggarmål och dess grannndialekter* 1. Uppsala.
- Delsing, Lars-Olof, 1993: *The internal structure of noun phrases in the scandinavian languages*. A comparative study. Lund.
- Delsing, Lars-Olof, 1996: ”Nominalfrassyntax i skandinaviska dialekter“. I: *Nordica Bergensia* Bd. 9. 24–74.
- Frette, Thor, 1975: ”Samiske stedsnavn“. I: *Norske stedsnavn/stadsnavn*. Helleland, Botolv (red.) 105–118. Oslo.
- Fromm, Hans, 1982: *Finnische Grammatik*. Heidelberg.
- Grundström, Harald, 1958: *Lapska sånger. Texter och melodier från svenska Lappland* 1. Uppsala.
- Hasselbrink, Gustav, 1981–1985: *Südlappisches Wörterbuch*. Bd. 1–3. Uppsala.
- Holmberg, Anders; Sandström, Görel, 1996. ”Vad är det för särskilt med nordsvenska nominalfraser?“ I: *Nordica Bergensia* Bd. 9. 75–89.
- Jahr, Ernst Håkon, 1982: ”Language contact in northern Norway. Adstratum and substratum in the Norwegian, Lappish and Finnish of northern Norway“. I: *Die Leistung der Strataforschung und der Kreolistik*. Ureland, Sture (utg.) Tübingen. 307–320.
- Jahr, Ernst Håkon, 1997: ”Norway“. I: *Kontaktlinguistik. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft*. Goebel, Hans; Nelde, Peter H.; Starý, Zdenek; Wölck, Wolfgang (utg.). Berlin, New York. Band 12.2. 937–948.
- Julien, Marit, 1996: *Syntactic word formation in northern sámí*. Oslo.
- Karlsson, Fred, 1995: *Finsk grammatik*. (6:e uppl.) Helsinki.
- Kert, G. M., 1971: *Saamskij jazyk (kil'dinskij dialekt). Fonetika. Morfologija Sintaksis*. Leningrad.
- Kintel, Anders, 1991: *Syntaks og ordavledning i lulesamisk*. Kautokeino.
- Korhonen, Mikko, 1988: ”The Lapp language“. I: *Description, history and foreign influences*. Leiden.
- Larsson, Lars-Gunnar. 1981: ”Baltischer Einfluss auf das Ostseefinnische und die Stellung des Lappischen“. I: *Congressus quintus internationalis fenno-ugristarum*. Turku 20.–27. VIII. 1980. Pars VI. Ikola, Osmo (utg.) Turku. 424–429.

- Levander, Lars, 1909: *Älvdalsmålet i Dalarna. Ordböjning och syntax. Nyare bidrag till svenska landsmål och svenskt folkliv*. Bd. 4.3. Stockholm.
- Nesheim, Asbjørn. 1952: "Samisk og norsk i lyngen". I: *Sámi ællin*. Samisk selskaps årbok 1951–1952. Oslo. 123–129.
- Nickel, Klaus Peter, 1990: *Samisk Grammatikk*. Oslo.
- Nikula, Kristina, 1991: "Är bestämd form i dialekten bestämd?" I: *Danske Folkemål* Bd. 33. 215–226.
- Nikula, Kristina, 1997: "Species i finlandssvensk dialekt". I: *Nordiska Dialektstudier*. Reinhammar, Maj (utg.). Uppsala. 203–213.
- Nilsen, Hilde, 1998: Tre dialektsyntaktiske særtrekk i Nord-Troms. I: *Utvalde artiklar frå det 7. Møtet om norsk språk i Trondheim 1997*. Bd. 7. Faarlund, Jan Terje; Mæhlum, Brit; Nordgård Torbjørn (red.) Oslo. 168–180.
- Pinomaa, Mirja, 1974: "Finsk interferens i tornedalssvenskan". I: *Språk och Samhälle 2. Språket i Tornedalen*. Loman, Bengt (red.) Lund. 80–108.
- Raible, Wolfgang, 1976: *Zum Objekt im Finnischen. Eine sprachwissenschaftliche Fallstudie*. Hamburg.
- Rießler, Michael, 2000: "Den suffigerade adjektivartikeln och andra 'egendomligheter' i nordskandinavisk morfosyntax". I: *Kors och tvärs i nordistiken*. (Kleine Schriften des Nordeuropa-Instituts 20). Kusmenko, Jurij; Lange, Sven (utg.) Berlin. 78–85.
- Riessler, Michael 2002 (i tryck): "Der partitive Artikel in nordskandinavischen Dialekten". I: *Tijdschrift voor Skandinavistiek*.
- Røset, Ingulv, 1999: *Selbu-målet. Ord og uttryck*. Oslo.
- Sammallahti, Pekka, 1998: *The saami languages. An introduction*. Kárášjohka.
- Sandström, Göran; Holmberg, Anders, 1994: "Adjective incorporation and the syntax of the scandinavian noun phrase". I: *Reports from the department of general linguistics*, University of Umeå. Bd. 35. Umeå. 81–97.
- Tauli, Valter, 1966: *Structural tendencies in uralic languages*. Indiana university publications. Uralic and altaic series. Bd. 17. The Hague.
- Vainikka, Anne; Maling, Joan, 1996: "Is partitive case inherent or structural?" I: *Partitives. Studies on the syntax and semantics of partitive and related constructions*. (Groningen-Amsterdam studies in semantics 14). Hoeksema, Jacob (utg.) Berlin. 179–208.
- Wallström, Sigvard, 1943. *Studier i övre norrlands språkgeografi med utgångspunkt från arjeplogsmålet*. Uppsala.
- Åström, Per, 1893: *Degerforsmålets formlära*. (Svenska landsmål och svenskt folkliv. Bd. 13.2). Stockholm.